

Міністерство освіти і науки України
Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка
Факультет української філології та журналістики
Кафедра української мови

ПРОГРАМА

V ВСЕУКРАЇНСЬКОЇ НАУКОВОЇ ІНТЕРНЕТНОЇ КОНФЕРЕНЦІЇ

**ВЕРБАЛЬНІ КУЛЬТУРНІ КОДИ
СУЧАСНОЇ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ**

12 листопада 2019 року

Кам'янець-Подільський

Організаційний комітет конференції

Голова організаційного комітету

Людмила Марчук завідувач кафедри української мови Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка, доктор філологічних наук, професор

Заступники голови організаційного комітету

Борис Коваленко декан факультету української філології та журналістики Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка, кандидат філологічних наук, доцент

Анжеліка Попович доцент кафедри української мови Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка, доктор педагогічних наук, доцент

Член організаційного комітету

Тетяна Джурбій заступник декана факультету української філології та журналістики з наукової роботи та інформатизації навчального процесу Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка, кандидат філологічних наук, старший викладач кафедри історії української літератури та компаративістики

Модератор інтернетної конференції

Анжеліка Попович доцент кафедри української мови Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка, доктор педагогічних наук, доцент

Адреса організаційного комітету:

Кам'янець-Подільський національний
університет імені Івана Огієнка,
кафедра української мови,
вул. Огієнка, 61,
м. Кам'янець-Подільський,
Хмельницька область,
32300
тел. (03849) 31213

Регламент роботи конференції

- 9.30 – 10.00** – реєстрація учасників конференції, налагодження Skype-зв'язку
10.00 – 11.45 – пленарне засідання
11.50 – 13.30 – секційні засідання
13.30 – 14.00 – обідня перерва
14.00 – 15.30 – секційні засідання
16.30 – 17.00 – підсумкове пленарне засідання.

Режим проведення конференції – **Skype-зв'язок.**

Доповідь на пленарному засіданні – 20 хв.
Доповідь на секційному засіданні – 10 хв.

ПЛЕНАРНЕ ЗАСІДАННЯ

Вітальне слово

- Іван Конет** проректор з наукової роботи Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка, доктор фізико-математичних наук, професор
- Борис Коваленко** декан факультету української філології та журналістики Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка, кандидат філологічних наук, доцент кафедри української мови
- Людмила Марчук** завідувач кафедри української мови Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка, доктор філологічних наук, професор

Доповіді

Олена Горошкіна, доктор педагогічних наук, професор, головний науковий співробітник відділу навчання української мови та літератури, Інститут педагогіки НАПН України

ФОРМУВАННЯ ЕТНОКУЛЬТУРНИХ ЦІННОСТЕЙ В УЧНІВ ЛІЦЕЮ НА УРОКАХ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ

Окреслено поняття національно-культурного компонента змісту навчання української мови. Обґрунтовано засоби, форми й методи формування етнокультурних цінностей учнів ліцею в процесі вивчення української мови. Розроблено критерії відбору (змістові й лінгвометодичні) та вимоги до навчального тексту як засобу формування етнокультурних цінностей. Доведено ефективність формування етнокультурних цінностей на уроках української мови.

Ключові слова: етнокультурні цінності, національно-культурний компонент, навчальний текст.

Людмила Марчук, доктор філологічних наук, професор, завідувач кафедри української мови, Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка

МЕТАФОРИЧНИЙ КОД СУЧАСНОЇ УКРАЇНСЬКОЇ ПРОЗИ

У філософії теорія метафори розроблена в працях П. Рікера, Ф. Ніцше, Дж. Віко, Аристотеля. Нас зацікавив аналіз метафори в сучасних українських прозових текстах з точки зору віддзеркалення в них національно-культурної символіки. Сигнал з довкілля сприймається мозгом при наявності компліментарної йому структури, тобто необхідною умовою сприйняття

зовнішньої інформації є наявність певних пресупозиційних знань, які зумовлюють нашу готовність співпрацювати із зовнішнім світом та обирають шляхи впливу. Щодо свідомості – це наявність певного набору смислів, образів, концептів, які створюють основу національної моделі світу. Саме на цьому рівні діє метафора як посередник між картиною світу взагалі та національною мовною картиною світу зокрема.

Ключові слова: метафора, національно-культурна символіка, пресупозиція, національна мовна картина світу, компліментарна структура.

Анжеліка Попович доктор педагогічних наук, доцент, доцент кафедри української мови, Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка

ФОРМУВАННЯ ЕТНОКУЛЬТУРОЗНАВЧОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ СТУДЕНТІВ ПІД ЧАС ВИВЧЕННЯ ЛІНГВІСТИЧНИХ ДИСЦИПЛІН

Обґрунтовано необхідність формування етнокультурознавчої компетентності майбутніх учителів української мови і літератури під час вивчення лінгвістичних дисциплін. Розглянуто сутність поняття «етнокультурознавча компетентність». Наголошено на потребі розуміння студентами зв'язку історії мови та історії народу. Визначено специфіку й шляхи формування етнокультурознавчої компетентності на заняттях з сучасної української літературної мови, стилістики, діалектології, історії української літературної мови, етнолінгвістики та ін. Потлумачено критерії сформованості етнокультурознавчої компетентності.

Ключові слова: компетентнісний підхід, етнокультурознавча компетентність, компоненти етнокультурознавчої компетентності, історично-лінгвістичне коментування, стилістично історичний аналіз тексту.

Олег Рарицький, доктор філологічних наук, доцент, завідувач кафедри історії української літератури та компаративістики, Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка

МЕМУАРИ САЛОМЕЇ РУСЕЦЬКОЇ ДЕ ПІЛЬШТИН «ВІДЛУННЯ СВІТУ. ІСТОРІЯ ПОДОРОЖЕЙ ТА ПРИГОД МОГО ЖИТТЯ» ЯК СВДЧЕННЯ НАРОДЖЕННЯ ЄВРОПЕЙСЬКОГО РОМАНУ

У статті книжка білоруської шляхтянки Саломеї Регіни Русецької де Пільштин «Відлуння світу. Історія подорожей та пригод мого життя», розглядається як бароковий роман. Увага акцентується на визначальних ознаках твору – універсалізації світу, динамізмі зображуваних подій і явищ, пристрасті оповідача до сміливих комбінацій та контрастів, змалюванні складного, напруженого життя. Проте таке жанрове визначення твору, на нашу думку, буде далеко не повним. Роман кваліфікуємо як синкретичне явище у літературі, у ньому надто виразними є риси автобіографічного, історичного, авантюрного й пригодницького романів; його цілком доречно визначати і як роман мандрів чи роман у новелах, і жодне жанрове

маркування тут не буде хибним, а лише провокуватиме читача бачити твір різноплановим художньо завершеним текстом. Пропонуємо кодифікувати його як мемуарний роман-хроніку, позаяк послідовність розповіді про події повсякденного життя конкретної особи, висловлена від її імені, визначає основний авторський задум. Твір цілком доречно розглядати в контексті нефікційної прози, яка у барокову добу активно розвивалася і набувала найрізноманітніших жанрових модифікацій.

Ключові слова: бароко, європейський роман, роман-хроніка, художньо-документальна проза, мемуари.

Надія Сологуб, доктор філологічних наук, професор, завідувач кафедри мов Національної музичної академії України імені П.І.Чайковського

НАРОДНОРОЗМОВНІ ВИЯВИ В ОПОВІДНІЙ ПРОЗІ МИКОЛИ ВІНГРАНОВСЬКОГО

У статті наголошено на поетичності прози М. Вінграновського. Зосереджено увагу на неповторності слововживання й образності. Сконстатовано, що природа – один із концептів мовотворчості письменника, а лексика на позначення садових реалій та її індивідуально-авторське художнє переосмислення створює окреме лексико-семантичне поле. На тлі спокійної оповідності та народнорозмовності персонажів особливо помітні індивідуально-авторські тропеїстичні засоби, зокрема епітети, метафори, порівняння. Манера олюднення рослинного й тваринного світу в аналізованих текстах має фольклорні витоки.

Ключові слова: народнорозмовність, оповідна проза, пейзажні замальовки, індивідуально-авторське переосмислення, тропеїстичні засоби.

Тетяна Сукаленко, кандидат філологічних наук, доцент, доцент кафедри журналістики, української словесності та культури Навчально-наукового інституту гуманітарних наук, Університет державної фіскальної служби України

КОНЦЕПТУАЛЬНИЙ АНАЛІЗ У ДОСЛІДЖЕННІ ХУДОЖНЬОГО ДИСКУРСУ

У статті проаналізовано різні підходи щодо визначення поняття «концептуальний аналіз», запропоновано методика концептуального аналізу для дослідження концептів у художньому дискурсі. У роботі обґрунтовано думку про те, чому концептуальний аналіз варто здійснювати із застосуванням методик контекстологічного, дистрибутивного, текстово-інтерпретаційного та лінгвостилістичного аналізу в процесі моделювання концептів. Визначено перспективи застосування методики концептуального аналізу в сучасних мовознавчих студіях.

Ключові слова: концептуальний аналіз, концепт, художній дискурс, лінгвостилістичний аналіз, контекстологічний аналіз.

СЕКЦІЙНІ ЗАСІДАННЯ

СЕКЦІЯ 1 КАТЕГОРІЇ, КОНЦЕПТУАЛЬНИЙ АПАРАТ І ПРОБЛЕМИ ЛІНГВІСТИЧНОЇ ПАРАДИГМИ

Інна Беркешук, кандидат філологічних наук, доцент, доцент кафедри української мови, Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка

СУЧАСНІ ТЕНДЕНЦІЇ СЛОВОТВОРЕННЯ

Питання розвитку мовних тенденцій завжди залишається актуальним. Словотвірна імпровізація – одна з найхарактерніших рис сучасного дериваційного процесу. Поява нових слів зумовлена двома основними причинами: одна з них – необхідність якнайточніше та якнайшвидше номінувати предмет, явище, дію, процес тощо, які не мають назви, друга – прагнення до мовної компресії. Відчуття свободи, зокрема відчуття внутрішньої свободи, яке з'явилося в громадян у зв'язку з бурхливими соціально-політичними змінами в українському суспільстві, матеріалізувалося у процесі словотворчості.

Ключові слова: словотворення, словотвірна імпровізація, дериваційний процес.

Тетяна Калинюк, кандидат педагогічних наук, завідувач кафедри німецької мови, Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка

ГЕНДЕРНОМАРКОВАНА ЛЕКСИКА: ФУНКЦІОНАЛЬНИЙ АСПЕКТ

Простежено основні принципи становлення гендерних досліджень у лінгвістиці кінця ХХ століття. Встановлено, що інтерес до приватного життя людини зумовили перегляд наукових принципів вивчення категорії етнічності, віку і статі, які раніше інтерпретувались як біологічно детерміновані. Завдяки лексичним одиницям на позначення чоловіка або жінки можна зрозуміти, які стереотипи існують у тій чи іншій лінгвокультурі стосовно особи певної статі. Встановлено, що історично жінки переважно не є активними фігурантами у відносинах, а чоловіки виступають сильними, значущими, впливовими. Значна кількість лексичних одиниць цієї семантичної групи виражають негативну оцінку чоловіка або жінки з позиції протилежної статі.

Ключові слова: гендер, диференціація, асиметрія, гендерномаркована лексика, мовна норма.

Ірина Кучеренко, доктор педагогічних наук, професор кафедри практичного мовознавства, Уманський державний педагогічний університеті імені Павла Тичини

ТЕКСТ ЯК НОСІЙ ЕТНОКУЛЬТУРНОЇ І СОЦІОКУЛЬТУРНОЇ ІНФОРМАЦІЇ

Проаналізовано поняття «текст» як носій етнокультурної та соціокультурної інформації, як засіб формування комунікативної і соціокультурної компетентності особистості. Акцентовано увагу на наукових розвідках Ф. Бацевича, О. Кубрякової, Л. Мацько, Т. Радзівської, О. Селіванової, М. Пентилюк та ін. Прецедентний текст культури є одним із найважливіших понять міжкультурної комунікації і лінгвокультурології, це тип тексту, добре знайомий будь-якому члену національної лінгвокультурної спільноти і звернення до якого багаторазово поновлюється в процесах комунікації, завдяки пов'язаним з цим текстом прецедентним висловленням або прецедентним іменам.

Ключові слова: текст, прецедентний текст, корпуси прецедентних текстів, соціокультурна компетентність, комунікативна компетентність.

Євген Мамчур, кандидат педагогічних наук, старший викладач кафедри іноземних мов, Уманський державний педагогічний університеті імені Павла Тичини

ЦІННІСНІ СОЦІОКУЛЬТУРНІ КОМПОНЕНТИ ТЕКСТУ

Проаналізовано соціокультурні компоненти тексту як засоби становлення духовно-культурних сфери особистості, її ціннісних орієнтацій. Ціннісні змістові компоненти тексту (загальнолюдські, національні, громадянські, сімейні тощо) сприяють розвитку соціокультурної компетентності особистості й забезпечують розширення власного культурного досвіду людини. Акцентовано увагу на дослідженнях Ф. Бацевича, О. Кубрякової, Л. Мацько, О.Потапенка та ін.

Ключові слова: текст, загальнолюдські, національні, громадянські, сімейні цінності, соціокультурна компетентність.

Римма Монастирська, кандидат філологічних наук, старший викладач кафедри української мови, Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка

СПОСОБИ ТВОРЕННЯ СУЧАСНИХ МІЖНАРОДНИХ НАЗВ МІНЕРАЛОГІЧНИХ ТЕРМІНООДИНИЦЬ

Проаналізовано грецькі та латинські компоненти назв мінералогічних одиниць, котрим властиве поєднання стандартних хімічних символів і назв елементів, що входять до складу мінералів. Увагу акцентовано на традицію використовувати для номінації мінералів словосполучення, завдяки чому забезпечується здатність позначати щораз нові особливості понять мінералогічної науки.

Ключові слова: грецькі компоненти, латинські елементи, номінація, термін, словосполучення, поняття мінералогічної науки.

Алла Сірант, кандидат філологічних наук, старший викладач кафедри української мови, Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка

СТАНОВЛЕННЯ ГРАМАТИЧНОЇ КАТЕГОРІЇ РОДУ: ГЕНДЕРНИЙ АСПЕКТ

Із розвитком жіночих студій, які дали початок власне гендерним студіям, поняття “гендер” увійшло до науково-методологічного апарату не лише гендерології, а й інших соціально-орієнтованих наук. Методика вивчення мови та гендера відображає два різні аспекти – мовну систему та мовне вираження. Гендерна стереотипізація за принципом виокремлення маскулінних та фемінних рис є характерною рисою постановки граматичних родів у мові. Домінуючі маскулінні та маргінальні фемінні ознаки стали визначальними чинниками розподілу слів за родами. Значущим чинником, що вплинув на родову віднесеність іменників, стала біологічна здатність виконувати репродуктивну функцію. Для української мови природним є закон фемінізації запозичених слів.

Ключові слова: гендер, гендерні характеристики, категорія роду, очоловічення, закон фемінізації, фемінітиви, гендерні асиметрії.

Наталія Шеремета, кандидат філологічних наук, доцент, доцент кафедри української мови, Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка

СТИЛІСТИЧНО ЗНИЖЕНА ЛЕКСИКА ЯК ПРИЙОМ ГОНЗОЖУРНАЛІСТИКИ: ФУНКЦІЇ ТА ОСОБЛИВОСТІ ВЖИВАННЯ

У дослідженні сформульовано поняття гонзожурналістики та проаналізовано його ознаки на українському масмедійному просторі; описано тенденції використання стилістично зниженої нелітературної лексики як основного стилістичного гонзоприйому у контексті сучасної різноаспектної спрямованості журналістських пошуків; прокоментовано приклади гонзостилію з погляду аудиторної спрямованості, функційного призначення та жанрових особливостей. Для аналізу було обрано репортажі інтернетних медій «*Reporters.*», «*Заборона*», «*Ач'оне?*» й ін., що ретранслюють окремі елементи гонзостилістики, як-от: наближення тексту до неспотвореної і неприкрашеної реальності; опис героя як одного з нас; використання діалектного мовлення, сленгу, обценної лексики; відтворення свого ставлення до героя за допомогою прийому «кривляння» (навмисні помилки в словах, недоречні конструкції) й ін.

Ключові слова: масмедійність, новий журналізм, гонзожурналістика, гонзостиль, художній репортаж, стилістично знижена лексика.

Антоніна Уманець, кандидат філологічних наук, доцент, завідувач кафедри іноземних мов, Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка

АКСІОЛОГІЧНІ СКЛАДОВІ ЕТНОЛІНГВОКУЛЬТУР

Стаття аналізує національно-культурні цінності етнолінгвокультур, їх варіативні складові та взаємодію зі знаковими системами просторово-часового континууму певного соціуму. Зроблено висновки про певний відсоток існування динамічних аксіологічних складових етнолінгвокультур.

Ключові слова: аксіологічні складові, етнолінгвокультури, варіативність, динамічність, просторово-часовий континуум.

СЕКЦІЯ 2

ЛІНГВОКУЛЬТУРОЛОГІЧНІ ФЕНОМЕНИ В СУЧАСНІЙ УКРАЇНСЬКІЙ МОВІ

Оксана Галайбіда, кандидат філологічних наук, доцент, завідувач кафедри англійської мови, Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка

КУЛЬТУРНА АДАПТАЦІЯ ЛЕКСИЧНИХ ОДИНИЦЬ В УКРАЇНСЬКОМОВНИХ ПЕРЕКЛАДАХ Л. СОЛОНЬКА

Розглянуто культурний зсув в українськомовних перекладах казок Р. Кіплінга, здійснених відомим українським перекладачем Л. Солоньком. Досліджено питання досягнення балансу між адекватністю перекладу та креативними девіаціями, зумовленими особливостями ідіостилю перекладача. Замінюючи культурні реалії тексту оригіналу українськими відповідниками, Л. Солонько творчо підбирає питомо українські лексеми та фразеологічні звороти для адекватного відтворення англійського тексту. Така культурна адаптація лексичних одиниць повертає в мовлення маловживані або забуті лексеми і сприяє розвитку української мови.

Ключові слова: культурна адаптація, культурні реалії, культурний зсув, адекватність перекладу, ідіостиль перекладача.

Наталія Коваленко, кандидат філологічних наук, доцент, доцент кафедри української мови, Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка

КОМПОНЕНТ *ГОРОБЕЦЬ* У СКЛАДІ ФРАЗЕМ УКРАЇНСЬКИХ ГОВОРІВ

Досліджено особливості фразеологічного вживання та просторове поширення лексеми *горобець* на матеріалах сучасних діалектних словників і

збірників текстів. Увагу акцентовано на культурно-національних маркерах у семантиці фразем. Визначено, що загальноукраїнські та діалектні фразеологізми кодують загальні ціннісні уявлення носіїв етносу та їх здатність характеризувати, давати оцінку чомусь чи комусь через компонент *горобець*.

Ключові слова: діалектизм, фразема, діалектне мовлення, фразеологічний словник, орнітонім, горобець.

Марія Матковська, доцент кафедри англійської мови, Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка

НАЦІОНАЛЬНО-КУЛЬТУРНА СПЕЦИФІКА МАНІПУЛЮВАННЯ МОВНИМИ ЗАСОБАМИ ПОЛІТИЧНОГО ДИСКУРСУ

Проаналізовано мовленнєву практику політика Дональда Трампа з точки зору інтегрованого соціального підходу та його вміння використовувати відповідні механізми для вираження «особливої ідеології» в процесі взаємодії з людьми. Увагу акцентовано на національно-культурних особливостях маніпуляції масовою аудиторією, а саме: маскулінізація/фемінізація, індивідуалізм/колективізм, високий/низький контекст, толерантність до двозначності тощо.

Ключові слова: політичний дискурс, лінгвокультурологія, комунікативна поведінка, стратегія, тактика, маніпулювання.

Оксана Мозолюк, старший викладач кафедри української мови, Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка

ТЕНДЕНЦІЇ СЛОВОТВОРЕННЯ ІМЕННИКІВ ТА ПРИКМЕТНИКІВ У МОВІ ЗАСОБІВ МАСОВОЇ ІНФОРМАЦІЇ

Схарактеризовано новотвори української мови, зокрема іменники та прикметники, на матеріалі словника «Лексико-словотвірні інновації», зібраному протягом 2004-2006 років. Проаналізовано словотворчі засоби двох іменних частин мови друківаних ЗМІ й телебачення. Крім того, визначено продуктивні й непродуктивні афікси.

Ключові слова: афікси, засоби масової інформації, словотворення іменників, словотворення прикметників, словотворчі засоби.

Світлана Никитюк, старший викладач кафедри англійської мови, Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка

АНТРОПОНІМИ УКРАЇНСЬКОЇ ХУДОЖНЬОЇ ЛІТЕРАТУРИ

Серед антропонімів нашої художньої літератури виділяємо окрему групу імен загальновідомих біблійних персонажів. Найвищою частотою уживання характеризується ім'я Богоматері – Марія. В українській літературно-художній антропонімії воно стало символом драматизму через асоціацію із стражданням матері; доповнюється натяком, своєрідним

зіставленням із долею української жінки – Катерина. Проповідників нових суспільно-політичних ідей в Україні часто називають іменами апостолів та євангелістів, пророків – Павло, Марко, Малахій. Цим іменам відводиться роль важливого мовно-стилістичного засобу в глибшому розкритті образів.

Ключові слова: антропоніми, художня література, імена біблійних персонажів, символ.

Людмила Поплавська, асистент кафедри української мови, Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка

ЕПІТЕТИ-КОЛЬОРОНАЗВИ

В ХУДОЖНЬОМУ МОВЛЕННІ ГРИГОРА ТЮТЮННИКА

У статті зосереджуємо увагу на особливостях відтворення колірної гами у творах Григора Тютюнника, аналізуємо використання як традиційних для української прози кольороепітетів, так і улюблених кольорів письменника, які можна вважати новотворами (наприклад, круглі макові рум'янци), характеризуємо їх семантичну наповненість, способи поєднання з конкретними реаліями об'єктивного світу, функціонування лексем зі значенням кольору в прикметниках-композиціях, визначаємо також стилістичні функції епітетів-кольороназв.

Ключові слова: епітет, колір, семантика, стилістичний, образність, експресивність

Галина Фоміна, кандидат філологічних наук, доцент, доцент кафедри журналістики та мовної комунікації, Національний університет біоресурсів і природокористування України

ОСОБЛИВОСТІ ТРАНСФОРМАЦІЇ КОНЦЕПТУ «ЧОЛОВІК» У СУЧАСНОМУ НІМЕЦЬКОМУ ПУБЛІЦИСТИЧНОМУ ДИСКУРСІ

Проаналізовано особливості формування концепту «чоловік» у діяхронічному аспекті. Поняття гендер визначається як системна категорія соціального порядку, яка постійно відтворюється у структурах конкретної міжсуб'єктної взаємодії. Увага акцентується на тому, що публіцистичний дискурс відображає стереотипні уявлення, властиві представникам німецькомовного етнокультурного соціуму, зокрема ті, що стосуються гендерних відносин та концепту «чоловік». Зазначено, що формування антропоцентричної парадигми зумовило звернення лінгвістичної проблематики до людини, її місця та призначення у культурі та мові.

Ключові слова: діяхронічний аспект, синхронічний аспект, гендер, концепт, антропоцентрична парадигма.

СЕКЦІЯ 3

МЕНТАЛЬНИЙ СВІТ УКРАЇНЦЯ В МОВНИХ КОДАХ

Тетяна Джурбій, кандидат філологічних наук, старший викладач кафедри історії української літератури та компаративістики, Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка

НАЦІОНАЛЬНІ ОБРАЗИ-СТЕРЕОТИПИ В УКРАЇНСЬКІЙ ЛІТЕРАТУРІ ХІХ СТОЛІТТЯ

На прикладі художніх творів української літератури ХІХ століття досліджено національні образи-стереотипи, з'ясовано риси архетипної ментальності вище окреслених образів. Простежено їх вплив на формування понять «національний характер» та «національна картина світу». Увагу акцентовано на працях З. Алієвої, М. Беллера, В. Будного, Д. Дюришина, М. Ільницького, Д. Наливайка, Д. Пажо та ін.

Ключові слова: літературний образ, національний стереотип, імагологічний дискурс, архетипні образи, етноімагологія, українська література.

Борис Коваленко, кандидат філологічних наук, доцент, доцент кафедри української мови, декан факультету української філології та журналістики, Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка

ЛІНГВАЛЬНІ ОСОБЛИВОСТІ ПОВІСТІ «FATA MORGANA»

М. КОЦЮБИНСЬКОГО (НА МАТЕРІАЛІ ЧОРНОВОГО АВТОГРАФА)

У статті на матеріалі чорнового автографа охарактеризовано мовні особливості та визначено подільські діалектні риси, що виявляються в повісті “Fata morgana” М. Коцюбинського. Встановлено, що мова твору хоча й унормована, проте не позбавлена й діалектних рис, зокрема фонетичних і граматичних: і у мові автора, і у мові персонажів трапляється чимало слів, характерних для подільського говору.

Ключові слова: М. Коцюбинський, діалектизм, мовні риси, діалектні риси, подільський говір.

Дмитро Коваленко, аспірант кафедри української мови Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка

КОНЦЕПТ ВОГОНЬ У ПОЕТИЧНІЙ КАРТИНІ СВІТУ ВОЛОДИМИРА СВІДЗІНСЬКОГО

Стаття присвячена розгляду мовної реалізації концепту ВОГОНЬ у поетичній картині світу видатного українського поета доби «Розстріляного відродження» Володимира Свідзінського. Увагу приділено семантичним сферам реалізації та семантичним наповненням, які формують ядерну та приядерну зону концепту, а також виокремлюються індивідуально-авторські інтерпретації.

Ключові слова: концепт, семантична сфера, семантичне наповнення, експлікація, ідіостиль.

Раїса Козак, кандидат філологічних наук, доцент кафедри української мови, Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка

СИНТАКСИЧНА ЕКСПРЕСИВНІСТЬ ХУДОЖНЬОГО ТЕКСТУ ЯК ЗАСІБ ВІДБИТТЯ МЕНТАЛЬНОГО СВІТУ УКРАЇНЦІВ

Описано категорію експресивного синтаксису української мови як складне лінгвістичне поняття. Підкреслено важливість вивчення лінгвістичного поняття експресивного синтаксису як об'єкта комплексного стилістичного аналізу українського художнього тексту. Умотивовано доведено, що експресивні синтаксичні конструкції допомагають авторові передати найтонші відтінки змісту, а читачеві – заглянути в найпотаємніші куточки української душі й змушують задуматися над деякими аспектами української дійсності, що зумовлює текстову яскравість і виразність.

Ключові слова: експресивність, експресивний синтаксис, художній текст, ментальний світ українців, мовна категорія лінгвістики, стилістичний аналіз тексту.

Наталія Ладиняк, кандидат філологічних наук, доцент, доцент кафедри української мови, Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка

КОНЦЕПТ НЕБО В УКРАЇНСЬКІЙ МОВНІЙ КАРТИНІ СВІТУ

Проаналізовано смислову структуру концепту НЕБО на матеріалі уснопоетичної народної творчості. Визначено лексико-семантичні групи, які є вербалізаторами досліджуваного концепту: лексеми на позначення небесних світил, колірні лексеми, лексеми зі значенням форми, розміру, психічного сприйняття. Встановлено, що в ліричній народній поезії небо належить до символів емоційної сфери, що пов'язує цей концепт із концептом КОХАННЯ.

Ключові слова: концепт, етнокультурний концепт, лексема, лексико-семантична група, лірична народна поезія.

Наталія Панчук, кандидат психологічних наук, доцент, доцент кафедри психології освіти, Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка

ВПЛИВ МЕХАНІЗМІВ ВЗАЄМОРОЗУМІННЯ У СОЦІАЛЬНО-КОМУНІКАТИВНІЙ СИСТЕМІ НА ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНИХ ЦІННОСТЕЙ ОСОБИСТОСТІ

Проаналізовано значення механізмів спілкування у формуванні професійних цінностей особистості, розкрито механізми взаєморозуміння: ідентифікація, рефлексія, емпатія. Увагу акцентовано на дослідженнях О. Бодальова, І. Бега, Є. Головахи, В. Заслуженюк, Є. Ільїна, В. Семиченко, В. Тернопільської, К. Журби, І. Якиманської та інших.

Ключові слова: соціально-комунікативна система, психологічна сумісність, перцептивна сторона спілкування, професійні цінності, ідентифікація, рефлексія, емпатія.

Оксана Почапська, кандидат наук із соціальних комунікацій, докторант кафедри теорії і практики журналістики Львівського національного університету імені Івана Франка, доцент кафедри журналістики Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка

РЕАЛІЗАЦІЯ МОВНОЇ ПОЛІТИКИ СРСР НА ТЕРИТОРІЇ УКРАЇНИ: СТРАТЕГІЯ ВИКОРИСТАННЯ ДРУКОВАНИХ ПЕРІОДИЧНИХ ВИДАНЬ

У статті проаналізовано особливості відображення стратегії реалізації мовної політики СРСР на території України в друкованих періодичних виданнях. Аналізуючи газети регіонального і всесоюзного поширення, авторка приходить до висновку, що росіянізація населення відбувалася паралельно із міграційними процесами, впровадженими радянською владою з метою (декларативною) оптимізації концентрації робочої сили для розбудови СРСР.

У статті проаналізовано дослідження з історії преси І. Крупського, Н. Сидоренко, Л. Сніцарчук, С. Тимошика та ін. українських науковців. Окрім того, детально вивчено стратегію ведення гібридних воєн російського генерала В. Герасімова, як базис для розуміння основних аспектів провадження мовної політики на території інших країн під час підготовки до воєнних дій.

Ключові слова: мовна політика, ментальність, інформаційна війна, гібридна війна, друковані періодичні видання.

Олена Шмирко, кандидат педагогічних наук, старший викладач кафедри німецької мови, Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка

ЗАСОБИ ВЕРБАЛІЗАЦІЇ ФРАЗЕОЛОГІЧНИХ КОНЦЕПТІВ

Досліджено науково-теоретичні засади концептуального аналізу фразеологічних одиниць. На підставі систематизації філологічних, лінгвокультурологічних наукових робіт, поняття концепту розглянуто в загальнонауковому значенні – як найбільш оперативну одиницю ментального рівня, яку на вербальному рівні може позначати слово, словосполучення чи фразеологізм. Культурно значущий концепт розглянуто як одиницю ментального рівня, яка в певній системі (картині світу) виконує роль стрижневого елемента. Увагу зосереджено на специфіці фразеологічної мовної картини світу українця, вербалізованої за допомогою фразеологічних одиниць із різними стрижневими компонентами.

Ключові слова: концепт, ментальний рівень, вербальний рівень, стрижневий елемент, мовна картина світу.

Поліна Шулик, кандидат філологічних наук, доцент, доцент кафедри германських мов і зарубіжної літератури, Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка

БАГАТОЗНАЧНІСТЬ БІБЛІЙНИХ ІМЕН

Звертається увага на глибинний зміст біблійних імен, які здатні впливати і на фізіологію, і на поведінку людини. Лінгвістичний аналіз (який подекуди звертається до кабалістичних уявлень) конкретних імен (наприклад, *Ізраель*) допомагає зробити висновок, що саме мова формує світогляд і світосприйняття людини, а відтак її особистість і національну своєрідність.

Ключові слова: Біблія, кабала, гематрія, ментальність, іврит, особистість, народ.

Наталія Янчук, старший викладач кафедри української мови, Житомирський державний університет імені Івана Франка

ФРАЗЕОЛОГІЗМИ З СОМАТИЧНИМИ КОМПОНЕНТАМИ В УКРАЇНСЬКІЙ МОВІ

У дослідженні проаналізовано семантику та структуру фразеологізмів української мови із соматичними компонентами, тобто словами на позначення частин та органів тіла людини, серед яких найпоширенішими є голова, рука, нога, око як засоби чуття та пізнання світу; з'ясовано роль і місце цих понять у житті українців та пов'язаних із ними вірувань у фразеологічній системі мови; зроблено висновок, що виникнення таких фразеологічних одиниць пов'язане із культурними традиціями та світоглядними позиціями українців і часто асоціюється з певними народними уявленнями й досвідом та є відображенням ментальності й вірувань українців.

Ключові слова: фразеологічні одиниці, соматична лексика, класифікація фразеологізмів, семантика фразеологізмів, ментальність українців.

СЕКЦІЯ 4

ЛІНГВОДИДАКТИЧНІ АСПЕКТИ МЕНТАЛЬНОСТІ

Наталія Білак, магістрантка факультету української філології та журналістики, Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка

ВИВЧЕННЯ УКРАЇНСЬКОГО МОВЛЕННЕВОГО ЕТИКЕТУ НА УРОКАХ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ

Визначено й проаналізовано особливості українського мовленнєвого етикету. Розглянуто поняття «мовленнєвий етикет» і «спілкувальний етикет». Наголошено на зв'язку мовленнєвого етикету й української ментальності. Схарактеризовано шляхи формування мовленнєвого етикету в учнів закладів загальної середньої освіти. Запропоновано систему вправ для використання на уроках української мови у процесі вивчення морфології.

Ключові слова: український мовленнєвий етикет, українська ментальність, система вправ, норми поведінки, правила ввічливості.

Тетяна Боднарчук, кандидат педагогічних наук, доцент, доцент кафедри німецької мови, Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка

ОСОБЛИВОСТІ ЛЕКСИЧНОЇ ІНТЕРФЕРЕНЦІЇ В ПРОЦЕСІ ВИВЧЕННЯ НІМЕЦЬКОЇ МОВИ ЯК ДРУГОЇ ІНОЗЕМНОЇ НА ОСНОВІ АНГЛІЙСЬКОЇ

Проаналізовано трактування поняття «інтерференція» у науковій літературі та особливості прояву лексичної інтерференції в процесі вивчення німецької мови як другої іноземної на базі англійської мови. Наведено приклади «фальшивих» друзів перекладача та вправи, які спрямовані на подолання інтерферентних впливів першої іноземної мови на другу. Увагу акцентовано на працях А. Капуш, А. Д'якова, В. Комісарова, Е. Мегісте, З. Куделько, Й. Хольц-Ментері, О. Шаблій, Т. Кияка, Ю. Карпенка, У. Вайнраха, Е. Хаугена, З. Блягоза та інших.

Ключові слова: інтерференція, лексична інтерференція, перша іноземна мова, друга іноземна мова, вивчення другої іноземної мови.

Ігор Горошкін, кандидат педагогічних наук, старший науковий співробітник відділу навчання іноземних мов, Інститут педагогіки НАПН України

ШЛЯХИ ФОРМУВАННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ САМОСВІДОМОСТІ УЧНІВ ПОЧАТКОВИХ КЛАСІВ У ПРОЦЕСІ ВИВЧЕННЯ ІНОЗЕМНОЇ МОВИ

З'ясовано особливості виховання національної самосвідомості учнів початкових класів у процесі вивчення іноземної мови. Запропоновано методичні рекомендації для проведення уроків іноземної мови, зокрема звернено увагу на добір методів і прийомів навчання. Визначено комплекс вимог до дидактичного матеріалу українознавчої тематики. Проаналізовано вимоги до особистості вчителя в аспекті формування національної самосвідомості школярів.

Ключові слова: національна самосвідомість учнів, українознавчий зміст, уроки іноземної мови.

Юлія Крецька, кандидат педагогічних наук, старший викладач кафедри німецької мови, Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка

DAS THEMA HÖFLICHKEIT IM FREMDSPRACHENUNTERRICHT

Das Thema Höflichkeit im Fremdsprachenunterricht wird als eine Grundlage für die Entwicklung der kommunikativen bzw. interkulturellen Kompetenz behandelt (Pieklarz-Thien (2012), Vorderwülbecke (2001)). Die sprachliche Höflichkeit wird hauptsächlich in simulierten Dialogen dargestellt, die können nicht adäquat dokumentieren, wie Sprecher ihre kommunikativen Aufgaben höflich lösen. Die Höflichkeit wird durch kognitive, reflexive, sprach- und kulturkontrastive Beschäftigung erworben. Der Fremdsprachenunterricht sollte Gründe für interkulturelle Missverständnisse, Unterschiede der Mentalität verschiedener Völker bewusst machen. Für das Verwertungsinteresse ist die Erwartbarkeit von Verhaltensweisen im interkulturellen Vergleich wichtig.

Schlüsselwörter: Höflichkeit, Fremdsprachenunterricht, kommunikative Kompetenz, Mentalität.

Оксана Лірук, педагог-організатор, Лисогірська загальноосвітня школа І-ІІ ступенів Теофіпольської районної ради Хмельницької області

ФОРМУВАННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ САМОСВІДОМОСТІ Й ТОЛЕРАНТНОСТІ УЧНІВ НА УРОКАХ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ

Розглянуто шляхи формування національної самосвідомості й толерантності учнів на уроках української мови. Визначено способи введення етнокультурознавчого матеріалу під час вивчення лексикології в 5-6 класах. Запропоновано вправи, що сприятимуть формуванню самосвідомості й толерантності школярів. Увагу акцентовано на використанні українських прислів'їв і приказок, а також роботі з текстами історичної тематики.

Ключові слова: національна самосвідомість, толерантність, тексти історичної тематики, етнокультурознавчий матеріал.

Ольга Савицька, кандидат психологічних наук, доцент, доцент кафедри психології освіти Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка

ВПЛИВ ЕТНОКУЛЬТУРНОГО СЕРЕДОВИЩА НА СТАНОВЛЕННЯ МОВНОЇ ОСОБИСТОСТІ МАЙБУТНЬОГО ПЕДАГОГА

Проаналізовано специфіку впливу етнокультурного середовища на становлення мовної особистості та формування специфіки її мовленнєвої діяльності (Л.Виготський, Ю.Бромлей, В.Виноградов, І.Кон, Г.Костюк, Ю.Караулов, Г.Лозко, О.Леонтьєв, В.Маслова, Б.Степико та ін.). Доведено, що засвоєння культурних і мовних кодів, формування національно-культурної специфіки мовленнєвого спілкування відбувається внаслідок етнізації освітнього процесу в закладі вищої освіти. З'ясовуються можливості й специфіка впливу вивчення етнопсихології на становлення україномовної особистості майбутнього педагога.

Ключові слова: етнокультурне середовище, мовна особистість, національно-культурна специфіка мовленнєвого спілкування, мовленнєва

діяльність, етнопсихологія, професійне становлення особистості педагога.

Інга Федькова, кандидат філологічних наук, старший викладач кафедри української мови, Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка

ФОРМУВАННЯ В УЧНІВ СТИЛІСТИЧНИХ УМІНЬ І НАВИЧОК ПІД ЧАС ВИВЧЕННЯ МОРФОЛОГІЇ В 5-9 КЛАСАХ

Проаналізовано взаємозв'язок стилістики із морфологією. З'ясовано, що вивчення частин мови на функційно-стилістичних засадах передбачає засвоєння учнями 5-9 класів семантико-стилістичних ознак цієї групи слів і сприяє поліпшенню мовлення учнів. Важливого значення у вирішенні окреслених проблем в основній школі набуває актуалізація знань про функційно-стилістичний потенціал повнозначних частин мови, розвиток умінь користуватися стилістичними засобами морфології в різних сферах і ситуаціях спілкування. Акцентовано увагу на роботі з текстом, яка посідає провідне місце на уроках рідної мови.

Ключові слова: стилістика, морфологія, методика, функційно-стилістичні засади, функційний стиль.

ПІДСУМКОВЕ ПЛЕНАРНЕ ЗАСІДАННЯ